חוק הארכיונים, תשט"ו - 1955[1]

1. הגדרות

בחוק זה: "חומר ארכיוני" – כל כתב על גבי נייר או על גבי חומר אחר וכל תרשים, דיאגרמה, מפה, ציור, תו, תיק, תצלום, סרט, תקליט וכיוצא באלה –

(1) המצויים ברשותו של מוסד ממוסדות המדינה או של רשות מקומית להוציא חומר שאין לו ערך של מקור;

[לפי הוראות הגנז "חומר שאין לו ערך של מקור" הוא לגבי מוסדות המדינה:

א) כל חומר בדפוס או בשכפול שהוצא לאור על-ידי המוסד, פרט לאותם עותקים שתויקו בשאר המסמכים לפי העניין ופרט לשני עותקים שיש להפקיד בגנזך המדינה.

ב) העתקים של מכתבים, טפסים ותעודות אחרות, במידה ונשמר במוסד מקור או העתק אחד של אותו מכתב, טופס או תעודה ובמידה שההעתקים הנוספים לא שימשו בסיס לאיזו פעולה נוספת של המוסד[2].]

(2) המצויים בכל מקום שהוא ושיש בהם עניין לחקר העבר, העם, המדינה או החברה, או שהם קשורים לזכרם או לפעולתם של אנשי שם;

[הגדרה זו המגבילה את המושג "חומר ארכיוני" לחומר בעל ערך מחקרי בלבד מתייחסת לכל סעיפי החוק הדנים בחומר ארכיוני הנמצא ברשות הפרט – כולל מוסדות ציבור לא ממשלתיים.]

"הגנזך" – ארכיון מדינת ישראל;

"ארכיון ציבורי"[3] – ארכיון שהוא בבעלותו או בהנהלתו של גוף שאין מטרתו הפקת רווחים ואושר על-ידי הממשלה[4] בהודעה שפורסמה ברשומות כארכיון ציבורי[5];

---

[1] נתקבל בכנסת ביום כ"ג בטבת תשט"ו (17 בינואר 1955) ונתפרסם בספר החוקים 171, עמ' 14, ד' בשבט תשט"ו (27 בינואר 1955). תוקן ביום כ"ו בתמוז תשכ"ד (6 ביולי 1964); התיקון נתפרסם בספר החוקים 431, עמ' 144, ו' באב תשכ"ד (13 ביולי 1964). תוקן ביום י"ח באדר ב' תשמ"א (24 במרס 1981); התיקון נתפרסם בספר החוקים 1014, עמ' 152, כ"ה באדר ב' תשמ"א (31 במרס 1981).

[2] חוזר הגנז אל משרדי הממשלה מיום י"ד בשבט תשי"ח (4 בפברואר 1958).

[3] תקנות בדבר הסדרים לניהול ארכיונים ציבוריים נתפרסמו בקובץ התקנות 743, עמ' 102, כ"ט בתשרי תשי"ח (24 באוקטובר 1957). תיקון פורסם בקובץ התקנות 4392, עמ' 1450, כ"ג באב תשמ"ב (12 באוגוסט 1982). ראה להלן פרק 3.

[4] כל סמכויות הממשלה לפי חוק הארכיונים תשט"ו הועברו לראש הממשלה בהתאם להחלטת הממשלה מיום כ"ו באדר תשט"ו (20 במרס 1955) שפורסמה בילקוט הפרסומים 407, עמ' 639 ביום ח' בניסן תשט"ו (31 במרס 1955).

[5] כארכיונים ציבוריים אושרו על-ידי הממשלה בהודעות שפורסמו בילקוט הפרסומים 593, 633, 779, 998, 1029, 1501, 2563 ו-3051 ארכיונים אלה: ארכיון ומוזאון תנועת העבודה (מכון לבון), תל אביב; ארכיון "יד ושם", ירושלים; הארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי, ירושלים; הארכיון הציוני המרכזי, ירושלים; ארכיון הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, גבעת חביבה; גנזך הציונות הדתית ליד מוסד הרב קוק, ירושלים; מכון ז'בוטינסקי לישראל, תל אביב; ארכיון וייצמן (גנזך וייצמן), רחובות; ארכיון הקיבוץ המאוחד, רמת אפעל; ארכיון איחוד הקבוצות והקיבוצים (ארכיון התנועה הקיבוצית המאוחדת), חולדה; בית לוחמי

"הגנז" – מנהל הגנזך, לרבות כל אדם שהגנז ייפה כוחו לפעול בשמו או במקומו;

"מוסד ממוסדות המדינה" – לרבות תאגיד ממלכתי שהוקם על-פי חיקוק שהממשלה, באישור ועדת החינוך והתרבות של הכנסת, הכריזה עליהם בצו כמוסד המדינה לעניין חוק זה[1].

2. מינוי הגנז

(א) הגנז יתמנה על-ידי הממשלה לאחר התייעצות במועצת הארכיונים העליונה.

(ב) כל עוד לא נתמנה הגנז יהיה שר החינוך והתרבות יושב-ראש המועצה. הערה4 בעמ'1

3. מועצת ארכיונים עליונה

תוקם מועצת ארכיונים עליונה (להלן – המועצה), וזה הרכבה[2]:

(1) הגנז שיהיה יושב-ראש המועצה;

(2) בא-כוח משרד החינוך והתרבות ובאי-כוח אותם משרדי הממשלה שתקבע הממשלה הערה4 בעמ'1;

(3) באי-כוח הספרייה הלאומית, הארכיון המרכזי, הארכיון הכללי לתולדות ישראל, המועצה הארכיאולוגית המייעצת, הארכיון של צבא ההגנה לישראל וארכיונים שייקבעו על-ידי הממשלה הערה4 בעמ'1;

(4) המועצה רשאית להמליץ בפני הממשלה על מוסדות אחרים שבאי-כוחם יצורפו למועצה;

(5) מומחים שתמנה הממשלה הערה4 בעמ'1 אחר התייעצות במועצה, ובלבד שמספרם לא יעלה על שליש חברי המועצה בשעת המינוי.

3א. מניין חוקי וסדרי דיון

(א) מניין חוקי בישיבות המועצה הוא ארבעים אחוזים ממספר חבריה.

(ב) המועצה תקבע את סדרי דיוניה ועבודתה, במידה שלא נקבעו בתקנות.

4. החומר שיופקד בגנזך

(א) בגנזך יופקד כל חומר ארכיוני של מוסדות ממלכתיים שקדמו להקמת מדינת ישראל, וכל חומר ארכיוני של מוסד ממוסדות המדינה או של רשות מקומית שנפסק קיומם ואין מוסד אחר יורש את מקומם, וכל חומר אחר של מוסד ממוסדות המדינה או של רשות

הגיטאות על שם יצחק קצנלסון; קיבוץ לוחמי הגיטאות, הארכיון של הסתדרות המורים (הארכיון לחינוך יהודי בישראל ובגולה על שם אביעזר ילין מייסודה של הסתדרות המורים), תל אביב; ארכיון ישראלי לסרטים (סינמטק), ירושלים; ארכיון בית אהרונסון, זכרון יעקב; הארכיון הישראלי לתאטרון של אוניברסיטת תל אביב; ארכיון מפלגת העבודה בבית ברל, צופית; גנזים, מכון ביו-ביבליוגרפי של אגודת הסופרים העבריים במדינת ישראל, תל אביב; ארכיון הסרטים היהודיים על שם סטיבן שפילברג, המכון ליהדות זמננו, האוניברסיטה העברית בירושלים.

[1] ראה להלן צו בדבר מוסדות המדינה.

[2] ההרכב האישי והמוסדי ליום לי בסיוון התשמ"ו (7 ביולי 1986) פורסם בילקוט הפרסומים 3356.

מקומית שאינו צריך לשימוש עוד ושלא ניתן לבערו לפי התקנות או שאין בדעתו של המוסד או של הרשות המקומית לבערו אף שניתן לבערו לפי התקנות.

(ב) הגנז רשאי לקבל להפקדה בגנזך כל חומר ארכיוני.

(ג) כל חומר ארכיוני שהועמד לרשותו של הגנזך, אף אם לא הועבר אליו – יראוהו כמופקד בגנזך.

5. תקופת ההפקדה בגנזך

הפקדת חומר ארכיוני בגנזך היא לצמיתות, אך רשאי הגנז בתנאים שייקבעו בתקנות לקבל חומר ארכיוני למשמרת שאינה לצמיתות[1].

6. סמכויות פיקוח

הגנז יפקח על סדרי הארכיונים במוסדות המדינה וברשויות המקומיות, על שמירת החומר הארכיוני בהם ועל ביעורו[2].

7. סמכות לבדוק

הגנז רשאי לבדוק כל חומר ארכיוני במוסדות המדינה וברשויות המקומיות, לצלמו ולהעתיקו, אך לא יוכל לבדוק, לצלם ולהעתיק חומר סודי במוסדות המדינה אלא ברשות הממונה והאחראי על אותו חומר.

8. פנקס של חומר ארכיוני פרטי

(א) הגנז ינהל פנקס חומר ארכיוני הנמצא בידי בעלים פרטיים (להלן – הפנקס)[3].

(ב) בפנקס יירשם חומר ארכיוני בעל ערך כפי שייקבע על-ידי הגנז, הנמצא בבעלותם או בהחזקתם של אנשים ומוסדות פרטיים ואינו מופקד בארכיון ציבורי.

(ג) הרישום ייעשה על יסוד הצהרת הבעלים של החומר הארכיוני או של המחזיק בו, או על יסוד ידיעה שהגיעה לגנז על מציאות החומר.

9. סמכויות הגנז לגבי חומר שברשות הפרט

(א) הגנז רשאי לדרוש מכל אדם ידיעות על חומר ארכיוני הנמצא בבעלותו או בהחזקתו.

(ב) אין הגנז רשאי לעיין בחומר ארכיוני כאמור, לצלמו, להעתיקו, לתת את התצלום או את ההעתק לעיון הקהל אלא ברשות הבעלים ובעל זכות היוצרים ובהתאם לתנאים שהגנז ובעל החומר הארכיוני הסכימו עליהם.

10. עיון הקהל

---

[1] תקנות בדבר מסירת חומר ארכיוני למשמרת נתפרסמו בקובץ התקנות 802, עמ' 1478, א' בתמוז תשי"ח (19 ביוני 1958). ראה להלן תקנות בדבר מסירת חומר ארכיוני למשמרת.

[2] הודעת נציב שירות המדינה בדבר ניהול רשומות במשרדי הממשלה ומינוי אחראים לרשומות בכפיפות להוראות הגנז נתפרסמה ביום י"ב באדר תש"ל (18 בפברואר 1970). ראה נספח מס' 1.

[3] פנקס החומר הארכיוני הנמצא בידי בעלים פרטיים מתנהל באמצעות הלשכה לרישום ארכיונים פרטיים שליד גנזך המדינה.

(א) כל אדם רשאי לעיין בחומר הארכיוני המופקד בגנזך, אך אפשר להגביל זכות זו בתקנות ויכול שההגבלה תהיה לפי סוגו של חומר ארכיוני ולפי תקופה קצובה מזמן היווצרו.

(ב) הופקד חומר ארכיוני שזכות העיון בו מוגבלת על-פי חוק או על-פי הסכם – יחולו עליו אותן הגבלות גם בגנזך.

(ג) ראה תתי הסעיפים הבאים:

(1) לעניין סעיף קטן זה תקבע הממשלה ועדה של שלושה שרים[1].

(2) הגנז באישור הוועדה, רשאי לציין חומר ארכיוני כסודי – מטעמים של פגיעה בביטחון המדינה או ביחסי החוץ של המדינה, וכחשאי – מטעמים של פגיעה בצנעת הפרט; הגנז רשאי בהסכמת המועצה, לעשות כאמור מטעמים אחרים.

(3) על העיון בחומר ארכיוני מן הסוגים האמורים רשאי הגנז להטיל הגבלות מיוחדות.

11. העתקים

הגנז רשאי לתת לכל דורש העתקים, בין בכתב ובין בצורה אחרת, מכל חומר ארכיוני המופקד בגנזך שאין הגבלות עיון חלות עליו.

12. ביעור חומר במוסדות המדינה וכו'

(א) לא יבוער במוסד ממוסדות המדינה או ברשות מקומית חומר ארכיוני, אלא בהתאם לתקנות[2].

(ב) הגנז רשאי לצוות על צילומו והעתקתו של כל חומר ארכיוני כאמור לפני ביעורו, ועל הפקדת התצלום וההעתק בגנזך.

(ג) סעיף זה לא יחול על חומר ארכיוני שביעורו דחוף מטעמים של ביטחון המדינה.

13. ביעור חומר בגנזך

(א) חומר ארכיוני שלדעת הגנז אין צורך עוד לשמרו – רשאי הוא לבערו כעבור שלושים יום מיום שניתנה לחברי המועצה הודעה על הכוונה לבער את החומר. הגנז רשאי לפרסם את ההודעה ברשומות, ורשאי כל חבר מחברי המועצה לבקש את פרסומה בעיתון יומי.

(אא) לגבי חומר שהופקד על-ידי מוסד ממוסדות המדינה או על-ידי רשות מקומית תינתן הודעה כאמור בסעיף קטן (א) גם לאותו מוסד או לאותה רשות מקומית.

(אב) הובעה תוך שלושים יום מיום ההודעה או הפרסום התנגדות לביעור או ביקש חבר מחברי המועצה פרסום הודעה בעיתון יומי והגנז התנגד לכך – תכריע המועצה.

---

[1] הוועדה נתמנתה לראשונה ביום י"ט בטבת תשמ"ד (25 בדצמבר 1983).

[2] תקנות בדבר ביעור חומר ארכיוני במוסדות המדינה וברשויות המקומיות נתפרסמו לראשונה בקובץ התקנות 725, עמ' 1794, כ' באלול תשי"ז (29 באוגוסט 1957).
התקנות הנ"ל יחד עם כל התיקונים בוטלו, ובמקומן נתפרסמו תקנות חדשות בקובץ התקנות 4958, עמ' 1190, י"ד באב התשמ"ו (19 באוגוסט 1986). כמו כן פורסמו תקנות בדבר שמירתם וביעורם של תיקי בתי המשפט ובתי דין דתיים; קובץ התקנות 4962, עמ' 1342, כ"ג באב התשמ"ו (28 באוגוסט 1986). ראה להלן תקנות הארכיונים (שמירתם וביעורם של תיקי בתי המשפט).

(ב) על-אף האמור בסעיף קטן (א) – לא יבער הגנז חומר ארכיוני פרטי שהופקד בגנזך, אלא אם הוצע קודם לבעל החומר לקבלו בחזרה ובעל החומר לא קיבלו תוך המועד שנקבע בהצעה.

(ג) הוחלט על ביעור חומר ארכיוני שזכות העיון בו אינה מוגבלת וביקש מוסד מדעי או ציבורי או בית-ספר שהחומר יימסר לו – זכאי הוא לקבלו.

14. ביעור חומר שברשות הפרט

(א) לא יבער אדם חומר ארכיוני שברשותו הפרטית אלא על-פי היתר מאת הגנז, פרט לחומר שהוצע להפקדה בגנזך והגנז סירב לקבלו.

(ב) סירב הגנז לתת היתר – רשאי האדם שהחומר נמצא ברשותו לערער תוך שלושים יום לפני המועצה והחלטתה תהיה סופית.

14א. העברה, עיקול ושעבוד בארכיון ציבורי

(א) חומר ארכיוני שבארכיון ציבורי –

(1) לא יועבר ממנו אלא לגנזך או לארכיון ציבורי אחר;

(2) לא יהיה ניתן לעיקול או לשעבוד.

(ב) הוראות סעיף קטן (א) לא יחולו על העברה, עיקול או שעבוד שנעשו בהסכמת הגנז ובתנאים שקבע.

15. עונשין

(א) המבער ביודעין חומר ארכיוני שלא בהתאם לחוק זה, דינו – קנס חמש מאות לירות[1].

(ב) המסרב למסור לגנז ידיעות על חומר ארכיוני הנמצא בבעלותו או בהחזקתו, דינו – קנס 200 לירות הערה8 בעמ'2; ואין חיובו בדין פוטר אותו מלמלא אחרי הוראת החוק שעליה נתחייב בדין.

(ג) המעביר חומר ארכיוני בניגוד להוראות סעיף 14(א) או מוציא או מנסה להוציא חומר ארכיוני מישראל בכוונה לעקוף הוראות סעיף 16(א), דינו – קנס כאמור בסעיף 16(א)(1) לחוק העונשין, התשל"ז - 1977[2] או שוויו של החומר הארכיוני, לפי הסכום הגדול יותר, ורשאי בית המשפט לצוות שהחומר הארכיוני יחולט לטובת המדינה; ואין בהרשעת אדם לפי סעיף קטן זה כדי לפטרו מלמלא אחרי הוראות סעיף 16(ד).

16. חומר ארכיוני המוצא מישראל

(א) לא יוצא חומר ארכיוני מישראל אלא אם נתקיים אחד מאלה:

(1) ניתן לגנז לעיין בחומר הארכיוני, לצלמו ולהעתיקו;

(2) החומר הארכיוני נרשם בפנקס והגנז ויתר על העיון בו, צילומו והעתקתו.

---

[1] לפי חוק העונשין (תיקון מס' 9), תש"ם - 1980 וצו העונשין (שינוי שיעורי קנסות), התשמ"ו - 1985 (קובץ התקנות התשמ"ו, עמ' 2989), הועלו שיעורי הקנסות לסך 2500 ש"ח.

[2] ספר החוקים התשל"ז, עמ' 226; התש"ם, עמ' 60.

(ב) צולם או הועתק חומר ארכיוני כאמור – אין הגנז רשאי לתת את התצלום או ההעתק לעיון הקהל אלא ברשות הבעלים ובעל זכות היוצרים ובהתאם לתנאים שהגנז ובעל החומר הארכיוני הסכימו עליהם.

(ג) הגנז יאשר למוציא החומר הארכיוני מישראל – בתעודה או בכל דרך אחרת – שניתן לגנז לעיין בחומר הארכיוני, לצלמו ולהעתיקו, או שהחומר הארכיוני נרשם בפנקס והגנז ויתר על העיון בו, צילומו והעתקתו.

(ד) המוציא או העומד להוציא חומר ארכיוני מישראל בלי שנתקיים אחד התנאים האמורים בסעיף קטן (א) חייב להעמיד לרשות הגנז, לפי דרישתו, את כל החומר הארכיוני הנמצא בבעלותו או בהחזקתו, לצילום או להעתקה, והוראות סעיף קטן (ב) יחולו על התצלום או ההעתק שנעשו לפי זה.

17. תביעה ברשות היועץ המשפטי בלבד

לא תוגש תביעה פלילית לפי חוק זה אלא על-ידי היועץ המשפטי לממשלת ישראל או בהסכמתו.

17א. אגרות

(א) ראש הממשלה רשאי לקבוע בתקנות אגרות בעד כל פעולה של הגנז או עובד אחר של הגנזך לפי חוק זה ובעד עיון בחומר ארכיוני בגנזך, והוא רשאי לקבוע את האגרה לסוגים מיוחדים של חומר ארכיוני ולקבוע פטורים מתשלום האגרה[1].

(ב) בתקנות לפי סעיף קטן (א) רשאי ראש הממשלה לקבוע שהעתקים של חומר ארכיוני בגנזך או של סוגים מיוחדים של חומר כזה, יינתנו תמורת תשלום הוצאות ההעתקה לפי חשבון של הגנז.

18. ביצוע ותקנות

(א) הממשלה רשאית להתקין תקנות בכל הנוגע לביצוע חוק זה. הערה4 בעמ'1

(ב) בתקנות ייקבעו כללים שלפיהם ניתן לאשר ארכיון כארכיון ציבורי ולבטל אישור כאמור, וכן כללים לסדרי ניהול של ארכיונים ציבוריים ודרכי הפיקוח של הגנז עליהם[2]; תקנות על-פי סעיף קטן זה טעונות אישור ועדת החינוך והתרבות של הכנסת.

(ג) לא יותקנו תקנות אלא אחר התייעצות במועצה.

---

[1] תקנות בדבר אגרות לעיון ולהעתקים נתפרסמו בקובץ התקנות 4354, עמ' 1071, ביום ב' בסיוון התשמ"ב (24 במאי 1982). ראה להלן תקנות בדבר אגרות לעיון ולהעתקים.

[2] תקנות בדבר הסדרים לניהול ארכיונים ציבוריים נתפרסמו בקובץ התקנות 743, עמ' 102, ביום כ"ט בתשרי תשי"ח (24 באוקטובר 1957) ובקובץ התקנות 4392, עמ' 1450, ביום כ"ג באב התשמ"ב (12 באוגוסט 1982). ראה להלן תקנות בדבר הסדרים לניהול ארכיונים ציבוריים.